

Derleyenler
KÂZİM ÖZDOĞAN
DERVİŞ AYDIN AKKOÇ
Sol İlahiyat

Birikim Yayınları 52
ISBN-13: 978-975-516-050-4
© 2013 Birikim Yayıncılık Ltd. Şti.
1. BASKI 2013, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
KAPAK ÇİZİMİ Aydan Çelik
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas
BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

Birikim Yayınları · SERTİFİKA NO. 11248
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: birikim@iletisim.com.tr

Derleyenler
KÂZİM ÖZDOĞAN
DERVİŞ AYDIN AKKOÇ

Sol İlahiyat

Dini Soldan Okumak

Birikim Yayınları

İçindekiler

Giriş	9
--------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR KAVRAMIN PEŞİNDE

Bir Özgürlük Teolojisinin İmkânları Üzerine

KÂZİM ÖZDOĞAN	15
---------------------	----

Ütopya: Sol İlahiyat!

BURHAN SÖNMEZ	37
---------------------	----

Kötülük ve Aşk Arasında: Sol İlahiyat!

BURHAN SÖNMEZ	53
---------------------	----

Çerçeve: MARX'IN KESBİ	74
-------------------------------------	----

Bir İlahiyat Olacak İse

ÖMER LAÇİNER.....	77
-------------------	----

Müminin Celadetine Ne Oldu?

SIRRI SÜREYYA ÖNDER.....	89
--------------------------	----

Hangi 'İslam', Neden 'Sol İlahiyat'?

KÂZİM ÖZDOĞAN 101

Kapının Önündeki Duvarı Yıkmak İçin

MURAT UTKUCU 117

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYALİZM VE EZİLENLERİN DİNİ

Din ve Sosyalizm

ROSA LUXEMBURG 139

Ernst Bloch'ta Sosyalizm, Metafizik, Din ve Ateizm: "Başka Bir Anlamda Sofu"

TANIL BORA 171

Kurtuluş Teolojisi Tartışmalarında Sorunlu Eksen: Felsefi Tutumlar

MEHMET KUYURTAR 193

Özgürlüğün Teolojikleşmesi mi, Teolojinin Özgürleşmesi mi?

GÖRKEM ÖZİZMİRLİ 213

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

'ÜMMETİN YETİMLERİ': KÜRTLER VE ALEVİLER

Umudun Bittiği Yer: İslami Camia

YAVUZ DELAL 229

Sivil Cumaların Bozduğu Ezber

AYHAN BİLGİN 261

Sol ve Aleviler: Yeryüzünü Kızıl Taçlar Bürüye

MURAT KÜÇÜK 269

Siyasal İslam ve Alevilik

METİN KAYGALAK 283

***Bir Sağ İlahiyat Pratiği Olarak Türk Sünniliği:
Mülkiyetçi-Otoriter 'Kendine Özgürleşme' Siyaseti***

MURAT UTKUCU 299

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYALİZM, ATEİZM VE DİN

***Babasız Kardeşlik: Pankapitalizm Çağında
Radikal Solculuk ve Sahici Dindarlık***

ŞÜKRÜ ARGİN 319

***Marksizme İslam'dan Bakmak:
İmkânlar ya da İmkânsızlıklara Dair***

DERVİŞ AYDIN AKKOÇ 357

***"Tanrı'nın Ölümü", Ateizm Geleneği ve Sol
Bir Karikatür: "Tanrı Öldü: Allah Taksiratını Affetsin!"***

TUNCAY BIRKAN 379

YAZARLAR 389

Giriş

Her kitabın bir hikâyesi, her hikâyenin de bir derdi vardır. Bu, “Sol İlahiyat” üst başlığı altında bir araya getirilmiş yazılardan oluşan bu derleme için de geçerli. “İlahiyat” gibi görünüşte nötr bir kavramın “sol” sıfatıyla telaffuz edilmesi, sol da dâhil olmak üzere elbette pek çok kesim açısından yadırgatıcı, hatta kışkırtıcı. Ne var ki, daha yadırgatıcı olan esasında kavramdaki sözümona “nötrlük” iddiası değil midir? Modernitenin kendine özgü iktidar ilişkilerinde “ilahiyat” a tahsis edilen yerin “özel alan”, yani “inanç özgürlüğü ve kişisel vicdan” olduğu yönündeki yaygın kanaatin bir tür yanılısama olduğu aşikâr. Zira din, Tanrı (Allah) ve nihayet bu ikisi üzerine düşünme faaliyeti olarak “ilahiyat” hiçbir zaman mutlak manada özel alana kapatılmamıştır. Bilakis birbiriyle bağlantılı bu üç olgu, kamusal hayatın (seküler alanın) idaresinde önemli işlevlerle donatılmıştır. “İlahiyat”, ne modernite deneyimi öncesinde ne de sonrasında nötr olmuştur. “İlahiyat”, modern devletlerin hikmet-i hükümet tarzlarında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Nötrlük iddiasındaki “ilahiyat” kavramında, örtük, ama kuvvetli bir sağ damarın seçirmesi de bundandır. Günümüzün iktisaden geç kapitalizm, siyaseten neoliberalizm olarak adlandırılan ve çağımızın çehresini çizen siyasal egemenlik süreçle-

rinde de “ilahiyat”ın yabana atılmayacak bir rolü var: Neo-muhafazakârlık. “İlahiyat”, egemen siyasetin olduğu kadar sermayenin de ruhudur!

“Sol” sıfatı, “ilahiyat”ta mevzilenmiş mahut “sağ” damarı doğrudan ifşa eder, dahası onu karşısına alır, meydan okur. Fakat solun sağla olan kadim husumetinde tek maksat onu hep ifşa etmek midir? Elbette değil. “Sol İlahiyat” tartışmaları –derlemedeki makalelerde maharetle belirtildiği üzere– iki taraflı bir çabanın ifadesidir: Din eleştirisi ve din eleştirisinin eleştirisi. Eleştiriyi faaliyeti, sermayenin dümen suyundaki “ilahiyat”a mukabelede bulunurken bakışlarını doğal olarak “aşağıya” diker; çalışanlara, emeğin öznelerine bakar. Sermayenin ruhu olarak egemenlerin “ilahiyat” kavrayışına, üstat Marx’ın sözüyle söylemek gerekirse, “acı çeken varlığın ah edişi” olarak “ilahiyat” kavrayışıyla meşru misillemede bulunur. Yukarıdakilerin din, Tanrı (Allah) ve ilahiyat kavrayışlarına karşı ezilenlerin, sömürülenlerin “ilahiyat”larından dem vurur; oradaki devrimci potansiyelleri mercek altına alır. Nasıl ki sosyalizm üzerine kelam etmek sadece sosyalistlerin tekelinde değilse, ilahiyat ve din üzerine düşünmek, fikir beyan etmek de hiçbir surette dindarların yahut Türkiye’de olduğu gibi sağcı İslam’ın temsilcilerinin tekelinde değildir. Kaldı ki, sosyalizmin düşün dünyasının hayatın her alanına katkısı ve etkisi ortadadır, din de bundan muaf değildir.

Eleştirel söz söyleme, teorik olduğu kadar pratik bir meseledir de. “İlahiyat”a dair söz söylemenin neden dindarların tekelinde olmadığını göstermesi açısından şu hadise dahi başlı başına kâfidir: Düzce’de sendikaya üye oldukları gerekçesiyle 120 deri işçisi, işverenleri tarafından işten atılır. İşçilerin direnişe geçmesi üzerine Düzce Müftülüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından onaylanan ve 29 Nisan 2011 tarihinde Cuma namazı vesilesiyle Düzce’nin bütün camilerinde okuttuğu hutbede, grev yapmanın “insanı ağır dinî mesuliyet altına soktuğunu” iddia etmiş, bu sözleriyle de işçileri kovan patronlara doğrudan destek vermiş, kapitalist nizamdaki yerini belli etmiştir.¹

1 <http://haber.sol.org.tr/sonuncu-kavga/muftuluk-hutbe-okuttu-grev-caiz-degil-haberi-42663>.

Dinî retorikle sarmalanmış benzer çıkışlar, Kürtlerin “sivil Cuma namazlarını” itibarsızlaştırmak için de defalarca gerçekleştirilmiştir. Eleştirel tutumlar bu gibi alanlara dokunmak, dinin ve “ilahiyat”ın toplumsal ve siyasal hayatın şekillendirilmesindeki baskıcı işlevini, bu işlevleri yaratan dinamikleri anlaşılır kılmak zorundadır.

Herkes bulunduğu konumdan kendisine eleştirel bakabilmesi, hem dindarlar hem de sosyalistler. Gelgelelim eleştirinin amacı, asla “farklı âlemleri” bir araya getirmek değil, daha ziyade mevcut önyargıları kırmak, yeni düşünme ufukları geliştirmektir. Din meselesini bir inanç meselesi olarak algılayan yaklaşımlar, sadece inanç pozisyonlarını deklare ederler. Oysa dinin tarihsel, toplumsal, siyasal ve felsefi boyutlarını eleştirel saiklerle ele alabilmek için, hâlihazırdaki pozisyonlardan bir adım öteye geçmek, meselenin farklılık arz eden cihetleri hakkında ciddi tartışmalar ve incelemeler yapmak gerek. Bu çerçeveden bakıldığında “Sol İlahiyat” kavramsallaştırması, geleneksel dinsel yorumların ve inanç pratiklerinin sol bir bakışla yeniden sorgulanmasıdır. Dinin ve “ilahiyat”ın yalnızca siyasi değil, felsefi ve kültürel veçheleri de eleştiri menzilindedir.

Sınıf, sömürü ve baskı olgularıyla şekillenen ulusal ve uluslararası toplumsal ilişkilere dinin genelde sağ bir anlayışla yansıtılması, onun basit bir inanç meselesi olmadığını açık eder. Dün olduğu gibi bugün de bölge ve dünya siyasetinin başat alanlarından biridir din. Üstelik egemenlerin ve üst sınıfların söyleminin taşıyıcısı olduğu ölçüde giderek daha yoğun bir şekilde sağ karaktere bürünmektedir. Kapitalizmi sorgulamayan bir din anlayışı, sağa teslim olmuş demektir. İnananların zulme ve sömürüye karşı, ezilenlerden ve yoksullardan yana tavır alabilmesi, siyaset geliştirebilmesi, ancak “ilahiyat”ın soldan değerlendirilmesiyle mümkün olabilir. “Sol İlahiyat” kavramsallaştırması, her ne kadar şimdilik “sorunlu” bir adlandırma olarak algılansa da, önünde sonunda eleştirel bahçenin kapı numarasıdır, hepsi bu. Geçmişte olduğundan farklı bir şekilde din ve sosyalizm hakkında fikir üretme niyetinin tezahürüdür. Bu an-

lamda geliştirilmeyi ve elbette eleştirilmeyi bekleyen mütevazı bir başlangıç çabasıdır.

“Sol İlahiyat” tartışmalarının öncelikli amaçlarından biri, din meselesini sorgulayıcı bir şekilde tartışmaya açmaktır, ama aynı zamanda solun dine ve ilahiyata ilişkin kavramlarını da yeniden ele almak, güncellemek ve çoğaltmaktır. Bunun yanı sıra, İslamiyet de dâhil olmak üzere egemen sınıfların hâkimiyet aracı olarak kullanılan dinin sömürü, zulüm ve baskı ilişkilerinin gönüllü payandası olma hallerini tartışma alanına çekmek, sorunsallaştırmak ve elbette sonuna kadar mahkûm etmektir.

* ✨ *

Bu hususta daha fazla söze gerek yok. Derlemedeki yazılar kendi meramlarını zaten açıkça dile getiriyor. Derlemede yer alan makalelerin bir kısmı *Birikim* dergisindeki “Sol İlahiyat” tartışması kapsamında yayımlanmış makalelerden oluşuyor. Yazarlar, derleme fikrine ilişkin ricamıza yazılarını gözden geçirerek olumlu yanıt verdiler. Fakat daha önce yayımlanmış yazıların yanı sıra, derlemedeki yazıların neredeyse yarısından fazlası, yeni ve ilk kez kaleme alınmış yazılar. Bu netameli derlemenin hazırlık safhasında nazımımızı, mihnetimizi çeken makale yazarı arkadaşlarımıza, dostlarımıza ve yayım emekçilerine buradan teşekkür etmeyi bir borç addediyoruz; birlikte üretmenin, yeni sorular sormanın, farklı düşünmenin imkânını yaştıkları için.

KÂZİM ÖZDOĞAN - DERVİŞ AYDIN AKKOÇ

Kadıköy 2013